

Geweldstoepassing door de politie: naar een strafrechtelijk nieuw tijdperk

In mijn praktijk als strafpleiter heb ik de laatste jaren meerdere politieagenten als advocaat mogen bijstaan die in een dergelijke situatie genoodzaakt waren vuurwapengeweld aan te wenden, soms met dodelijke afloop. Het waren stuk voor stuk dramatische zaken zowel voor het slachtoffer (een verdachte) als de politieman of -vrouw. Op sommige agenten die dit overkwam had deze gebeurtenis zo'n grote impact dat zij PTSS (posttraumatisch stresssyndroom) opliepen. Daar blijft het helaas niet bij voor de politieagent in een dergelijke situatie. Een ingrijpend strafrechtelijk onderzoek volgt immers onder leiding van de Rijksrecherche, die de politieagent als getuige of verdachte hoort. De laatste jaren zien wij in onze strafpraktijk dat het Openbaar Ministerie sneller tot vervolging van deze politieagenten overgaat met als rechtvaardiging dat een strafproces in de openbaarheid borg staat voor transparantie én voorkomt dat de burger de indruk krijgt dat de politieagent boven de wet zou staan. Hoewel dit een vanuit rechtsstatelijk perspectief begrijpelijk standpunt lijkt, doet dit geen recht aan de bijzondere positie van de politieagent, zoals hierboven beschreven. Een strafproces in ons rechtssysteem tegen een politieagent vindt nu plaats op grond van de gewone spelregels en van delicten uit ons wetboek van strafrecht als 'doodslag' of 'poging tot doodslag of zware mishandeling'.

INCRIMINEREND EN STIGMATISEREND

Politieagenten die nu op grond van dit soort gewone delicten worden vervolgd, ervaren dit als incriminerend en ook stigmatiserend, terwijl zo'n vervolging een verlamdend effect op hun functioneren heeft. Het doet denken aan de strafrechtelijke vervolging van marinier Eric O. in 2003-5 die ik – als reserveofficier bij het Korps Mariniers – verdedigde voor de Militaire Strafkamer wegens een schietincident in Zuid-Irak in december 2003. Eric werd uiteindelijk na een lang en voor hem zeer pijnlijk strafproces geheel vrijgesproken. Het litteken bleef echter voorgoed bestaan. Veel mariniers reageerden verontwaardigd door deze vervolging, doordat zij als militairen niet meer wisten waar ze aan toe waren: mochten zij nu in gevaarzettende situaties tijdens missies wel of geen waarschuwingsschoten lossen?

Terug naar de politieagent die anno 2017 zijn wapen moet trekken in een dreigende situatie? Waar is hij of zij nu in ons rechtssysteem aan toe? Het Openbaar Ministerie en de strafrechter oordelen achteraf: dat is

prof. dr. mr.

Geert-Jan Alexander Knoops

Politieagenten vervullen in onze samenleving een zeer bijzondere taak; naast handhaving van de openbare orde, dienen zij ook te waken voor de veiligheid van de burger. Het is voor de meeste agenten een roeping deze beschermingstaak te vervullen, tegelijkertijd kiezen ze er niet zelf voor om terecht te komen in gevaarzettende situaties. Zij worden hiermee onvrijwillig geconfronteerd en moeten dus veelal geweld gebruiken om de veiligheid van zichzelf of anderen te waarborgen zonder dat ze het strijdtoneel kunnen verlaten. Hetzelfde geldt in feite voor militairen.

te gemakkelijk. Zo'n oordeel doet veelal geen recht aan de situatie waarin de agent op het moment van de dreiging binnen een fractie van een seconde een beslissing moet nemen.

SCHIETEN OP EEN BESTUURDER

Van politieagenten wordt en mag worden verwacht dat zij handelend optreden. Waar een gewone burger mag vluchten, moet de agent optreden. Dit waren de woorden van het Gerechtshof 's-Hertogenbosch in een baanbrekend arrest dat het in december 2016 wees in het hoger beroep van politieagent Ronald V. Hij was eerder door de rechtbank nog tot twee jaar gevangenisstraf (!) veroordeeld wegens het schieten op de bestuurder van een auto die in 2014 trachtte te ontkomen en daarbij inreed op twee van Roland V.'s collega's, zijnde leden van de Aanhoudingseenheid (AE). De bestuurder werd verdacht van meerdere ramkraken en had tevoren met snelheden van meer dan 200 km/u geprobeerd aan de politie te ontsnappen. Ikzelf werd in 2015 door de voormalig korpschef van de nationale politie Gerard Bouman benaderd om Ronald V. als advocaat in hoger beroep bij te staan, omdat het korps het principieel oneens was met het oordeel van de rechtbank. In hoger beroep wisten mijn verdedigingsteam en ik het hof te overtuigen – mede op grond van video-beelden – dat Ronald V. uit zelfverdediging van hemzelf en zijn collega's had gehandeld. Het hof ontsloeg Ronald van alle rechtsvervolging. Een niet alleen juridisch terecht oordeel, maar ook moreel-ethisch deed dit oordeel recht aan de bijzondere taak van de politieagent en Ronalds doortastende optreden, waarmee hij het leven van twee collega's waarschijnlijk redde.

ADVOCATENPOULE

De zaak van Ronald V. leidde er in 2015 toe dat de toenmalige korpschef Gerard Bouman een zogeheten advocatenpoule opzette. Daarin zitten twintig door de nati-

onale politie geselecteerde advocaten die permanent beschikbaar zijn om politieagenten op dit vlak bij te staan. Deze advocaten ondergaan een speciale politietraining om zich te kunnen inleven in het operationele werk van een politieagent. Hun bijstand komt ten laste van de nationale politie. Een voorbeeld van goed werkgeverschap; een politieagent – werknemer van de Staat – verdient de meest optimale rechtsbescherming als hij of zij in functie wordt vervolgd en in uniform (!) zoals Ronald V. voor de strafrechter terecht staat.

Nu al heeft mijn kantoor meerdere politieagenten in het kader van deze advocatenpoule bijgestaan – onlangs nog op Bonaire waar een Nederlandse politieagent helaas het leven liet in functie – en blijkt deze specialisatie vruchten af te werpen. Dit systeem is effectiever dan het huidige, waarin veelal niet in politiezaken gespecialiseerde advocaten bijstand verlenen. Mijn achtergrond als reserveofficier bij het Korps Mariniers gaf mij al in meerdere strafzaken tegen militairen en politieagenten een kennisvoorsprong op rechters en aanklagers. Mijn kantoor staat nu in de genoemde Bonairiaanse zaak de collega-politieman bij, die door de Rijksrecherche als getuige in het strafrechtelijk onderzoek wordt gehoord, hetgeen ook ingrijpend is voor zo'n agent. Hij heeft mij zelf als advocaat uit de poule gekozen. Politieagenten voelen zich door dit nieuwe systeem meer gesteund als zij bij een voor hen zeer belastende strafvervolging betrokken raken.

SCHENDING AMBTSINSTRUCTIE

De nationale politie heeft het niet bij een advocatenpoule gelaten. De toenmalige korpschef nam in 2015 tezamen met minister Ard van der Steur het initiatief ook de vorm van berechting voor politieagenten aan te passen. Voortaan zouden politieagenten niet meer op grond van gewone delicten als 'doodslag' en 'zware mishandeling' vervolgd moeten worden (als justitie al zou vinden dat

een politieagent ten onrechte vuurwapengeweld zou hebben toegepast), maar enkel op grond van vermeende schending van de 'ambtsinstructie'. Dat wil zeggen: de regels die bepalen wanneer een politieagent het wapen mag trekken en vuren. Op deze wijze zal het effect minder incriminerend zijn in vergelijking met de huidige strafvervolgingen van politieagenten, die als gezegd erg belastend voor hen en hun collega's zijn. Op dit moment staat mijn kantoor nog twee andere politieagenten bij op grond van het 'oude' sys-

'Agenten niet meer op grond van gewone delicten vervolgen'

teem en zien wij wat dit met de politieagent en zijn gezin doet.

De voorstellen van de nationale politie en de minister tot hervorming van het stelsel inzake de berechting van politieagenten verdienen dan ook omarmd te worden, vanuit rechtsstatelijk, maar vooral vanuit moreel-ethisch perspectief. Zoals het Gerechtshof zei inzake Ronald V.: 'Van politieagenten wordt handelend optreden verwacht...'. Met de recente aanslag in Berlijn, waar een vrachtwagen inreed op de bezoekers van een kerstmarkt, is dit geen overbodige overweging. Het is daarom te hopen, zowel voor onze rechtsstaat als voor de versterking van de rechtspositie van de politieagent in deze toenemend agressieve en complexe wereld, dat onze politici hun verantwoordelijkheid nemen en het wetsvoorstel van minister Van der Steur op dit gebied zullen aanvaarden. Vanuit het oogpunt van rechtszekerheid, liefst zo snel mogelijk. Dan zou 2017 een rechtvaardiger jaar voor de politieagent kunnen worden... 🎓

Geert-Jan Alexander Knoops is bijzonder hoogleraar politiek van het internationaal recht aan de Universiteit van Amsterdam en visiting professor internationaal strafrecht aan Shandong University (Jinan, China); van 2003-2013 was hij hoogleraar internationaal strafrecht aan de Universiteit Utrecht. Hij promoveerde in 1998 aan de Universiteit van Leiden (strafrecht) en in 2004 aan de Universiteit van Ierland (internationaal strafrecht). Daarnaast behaalde hij in 2000 een LL.M. graad (Master of Law) aan de Universiteit van Leiden op het gebied van het publiek internationaal recht en internationaal strafrecht. Prof. Knoops praktiseert als advocaat bij Knoops' Advocaten en treedt geregeld op als advocaat voor verschillende internationale tribunaal. geertjanknoops@speakersacademy.nl